

Nota van Antwoord

op de zienswijzen concept Notitie Reikwijdte en Detailniveau

**Ministerie van Economische Zaken
april 2017**

behorende bij het besluit vaststelling Notitie Reikwijdte en Detailniveau Windplan Blauw, DGETM-EO/17023370

Nummer	Zienswijze	Reactie
	ENGIE	
1.1	Gelet op de bovenstaande uitzetting dienen de plannen van ENGIE voor circa 4 tot 8 windturbines op en rond het terrein van de Maximacentrale als autonome ontwikkeling te worden aangemerkt, die in het MER voor Windplan Blauw beschreven zal dienen te worden.	Uit de zienswijze van Engie zijn geen plannen op te maken waarover reeds besluitvorming heeft plaatsgevonden. Wel blijkt uit de zienswijze dat Engie graag haar plannen voor een windpark nabij de Maximacentrale wil uitvoeren, en dat er overleg plaatsvindt met in elk geval de gemeente Lelystad. Een intentieovereenkomst (die inmiddels ondertekend is) en een principebrief zijn bij de zienswijze gevoegd. Onduidelijk is echter waaraan B&W haar intentie tot medewerken heeft verleend omdat de plannen voor het windpark nog niet concreet zijn. Vanwege de status van zowel de plannen als de besluitvorming daarover is er dan ook geen sprake van een autonome ontwikkeling. Wel kan uit de zienswijze van Engie worden opgemaakt dat Engie overweegt een windpark te ontwikkelen dat kennelijk beperkt is tot onder 100 MW. Daarom zullen we deze mogelijke ontwikkeling onverplicht meenemen in het MER onder "Overige ontwikkelingen".
1.10	ENGIE heeft verschillende plannen nabij de Maximacentrale uitvoerig met de verschillende overheden gedeeld. De "partiële herziening Omgevingsplan Flevoland voor wind" maakt deze plannen mogelijk. De plannen van ENGIE dienen daarom in het ten behoeve van Windplan Blauw op te stellen MER beschreven te worden als autonome ontwikkeling. Ook verschillende andere hierboven geschetste omstandigheden dienen in de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu c.q. als autonome ontwikkeling meegenomen te worden in de omschrijving. De Concept-NRD besteedt aan de plannen van ENGIE en de andere bedoelde omstandigheden ten onrechte geen aandacht.	In de Concept NRD worden de verschillende autonome ontwikkelingen niet als zodanig benoemd maar wordt slechts aangegeven dat de autonome ontwikkeling samen met de huidige situatie dient als referentie kader voor de effectbeoordeling. Verder zie reactie op 1.1.
1.2	ENGIE is van oordeel dat de windturbines van Windplan Blauw gerealiseerd dienen te worden op een afstand van ten minste 750 (zevenhonderdvijftig) meter van de door ENGIE te bouwen windturbines en/of perceelgrenzen. Wordt deze afstand niet aangehouden, dan zal dat een onevenredig nadelige invloed op de ontwikkel- en exploitatiemogelijkheden van de windturbines van ENGIE hebben.	Op dit moment is niet concreet wat de plannen van Engie zijn voor een windpark nabij de Maximacentrale. De status van de plannen leidt er derhalve niet toe dat daar bij de planontwikkeling van Windplan Blauw rekening mee kan worden gehouden op de wijze die Engie in deze zienswijze voorstaat. Dit laat onverlet dat Engie en de initiatiefnemers van Windplan Blauw met elkaar in overleg kunnen treden om de plannen op elkaar af te stemmen en dat de plannen van Engie als "overige ontwikkelingen" worden meegenomen in het MER.
1.3	ENGIE geeft voorts in overweging de eigendomsposities van ENGIE mee te nemen in de beschrijving van de bestaande toestand van het milieu c.q. bij de beschrijving van de autonome ontwikkeling. De invloeden over en weer van het in bedrijf zijn van de elektriciteitsproductie-eenheden op de Maxima-centrale en de bouw en de exploitatie van de windturbines van Windplan Blauw zullen eveneens beschreven dienen te worden.	In het MER wordt het aspect ruimtegebruik betrokken. Dit aspect ziet op de huidige gebruiksfuncties, zoals de elektriciteitsproductie-eenheden, het koelwateruitstroomgebied, de haven met de benodigde manoeuvreerruimte, aanlegplaatsen, enz. Eveneens wordt het aspect bereikbaarheid betrokken (over land, over water). Het aspect "eigendomspositie" is niet van belang voor de opstelling van het MER.

Nummer	Zienswijze	Reactie
1.4	ENGIE merkt op dat in het MER aandacht dient te worden besteed aan het in ontwikkeling zijnde LNG-bunkerstation op het Maxima-eiland. De markt voor LNG in de scheepvaart is volop in ontwikkeling. ENGIE ontwikkelt op de locatie Maximacentrale een LNG-bunkerstation voor met name binnenvaartschepen. Deze ontwikkeling is reeds in volle gang en is breed bekend in de sector en bij de overheden. Schepen zullen in de haven van de Maximacentrale bunkeren. De haven van ENGIE zal dus goed bereikbaar moeten blijven, waarbij bijzondere aandacht nodig is voor de impact van windturbines op de voorziene LNG-bunkerinstallatie en het in werking zijn van die installatie, onder meer in relatie tot het aspect veiligheid.	Zoals in reactie op 1.3 is aangegeven zal de haven met de benodigde manoeuvreerruimte (bereikbaarheid) worden meegenomen in het MER. Externe veiligheid gaat in op de aanwezigheid van voorzieningen als een LNG-bunkerstation. In het MER zal de Intentievereenkomst gebiedsontwikkeling Flevokust/Maxima-centrale betrokken worden als mogelijke overige ontwikkeling bij de huidige gebruiksfuncties.
1.5	ENGIE heeft op haar locatie Maximacentrale ten behoeve van de afvoer van elektriciteit naar het openbare elektriciteitsnet lijnverbindingen tussen de twee productie-eenheden en het binnendijs gelegen onderstation van Tennet. De ene productie-eenheid levert aan het 150KV-net en de andere eenheid levert aan het 380KV-net. De lijnverbindingen hangen thans beide boven het dijklichaam. Denkbaar is de elektriciteitskabels die nodig zijn voor het afvoeren van de door Windplan Blauw in het IJsselmeer geproduceerde elektriciteit op de Maximacentrale te bundelen om vervolgens van daaruit bijvoorbeeld (na omhoogtransformatie) met hoogspanningslijnen over het dijklichaam te voeren en aan te sluiten op het Tennet-onderstation. Dit is waarschijnlijk kosteneffectief en – zo vermoedt ENGIE – minder belastend voor het dijklichaam/kwel. Het alternatief is namelijk dat men legio of in ieder geval enkele heel forse boringen onder de dijklichamen moet uitvoeren, met alle bijbehorende risico's van dien; het dijklichaam is een belangrijke waterkering. ENGIE ziet graag dat in het MER aandacht wordt besteed aan het hier beschreven vraagstuk.	Het windpark moet direct aangesloten worden op een transformatorstation van de netbeheerder. Bundeling is volgens de huidige wetgeving niet mogelijk. De eventuele effecten voor de hoogwaterveiligheid worden in het MER inzichtelijk gemaakt.
1.6	ENGIE is als hierboven uiteengezet uitbater van twee gasgestookte elektriciteitsproductie-eenheden (samen 870 MWe) op de Maximacentrale. Het zoekgebied van Windplan Blauw heeft overlap met het koelwateruitstroombied van deze eenheden. De beide eenheden pompen meer dan 25m ³ opgewarmd koelwater per seconde in het uitlaatkanaal dat uitstroomt in het zoekgebied van Windplan Blauw. Hiervoor is destijds een vergunning verleend na uitvoerige analyses van de impact van het koelwater op het gehele IJsselmeer en na vaststelling dat de koelwateruitstroom aan alle eisen voldoet (denk o.a. aan temperatuurverloop, stromingssnelheden, impact fauna en flora). Het plaatsen van windmolens in het uitstroombied zal bijvoorbeeld barrièrewerking kunnen veroorzaken of kunnen leiden tot plaatselijke verzanding. Hierdoor kan het koelwater gaan circuleren rondom het eiland en weer terugkomen bij de koelwaterinlaat. ENGIE meent daarom dat aan deze problematiek in het MER aandacht besteed dient te worden. Zie Figuur 5, die het koelwaterinlaat- en uitlaatprincipe en het koelwateruitstroombied weergeeft.	Zoals in reactie op 1.3. is aangegeven zal in het MER bij het aspect ruimtegebruik ook het koelwateruitstroombied betrokken worden.
1.7	ENGIE heeft op het Maxima-eiland een eigen haven waar op- en overslag (containers, goederen, etc.) en het bunkeren van LNG voor de binnenvaartschepen plaatsvindt (zie ook § 4.2 hierboven). Hierover heeft ENGIE afspraken met de gemeente Lelystad en de provincie Flevoland (Flevokust). Met de exploitatie van de haven helpt ENGIE de plannen voor Flevokust (https://www.flevoland.nl/Dossiers/Flevokust) aan een goede start. De vaarroute naar de haven van de Maximacentrale ligt voor een deel in het (plan)gebied van het Regioplan windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland en Windplan Blauw. De toegang van de haven is voor ENGIE van belang en de toegang dient dan ook geborgd te blijven. Schepen moeten ook voor en in de buurt van de haven voor anker kunnen liggen en manoeuvreren. ENGIE ziet graag dat de windturbines van Windplan Blauw voldoende afstand behouden tot de vaarroute en de haven en dat in het MER aandacht wordt besteed aan het hier beschreven vraagstuk.	Zoals in reactie op 1.3. is aangegeven zal in het MER bij het aspect ruimtegebruik ook de bereikbaarheid van de haven betrokken worden.
1.8	ENGIE merkt voorts op dat in het MER aandacht dient te worden besteed aan VFR-corridor bij Luchthaven Lelystad. VFR route is een route voor vliegtuigen die vliegen op zicht (vooral kleinere vliegtuigen).	Het aspect luchtvaart is inderdaad een belangrijk thema dat wordt betrokken in de afweging tussen de varianten. De invloed van de VFR-corridor op de varianten wordt in het MER onderzocht. Dit is mede de reden dat er alternatieve plaatsingszones worden onderzocht in het MER. Het ministerie van EZ is hierover in gesprek met het ministerie van I&M e.a.
1.9	Door NLR Air Transport Safety Institute is onderzoek verricht, dat gedeeld is met de gemeente Lelystad, de provincie Flevoland en het Ministerie van Economische Zaken. Volgens dat onderzoek vormt de corridor een substantiële belemmering voor het plan 'partiële herziening Omgevingsplan Flevoland voor wind' en het ontwerp 'Regioplan windenergie Zuidelijk en Oostelijk Flevoland' _7 In de VFR-corridor geldt een bouwhoogtebeperking van 100 m. Er is destijds bij de totstandkoming van deze VFR-route door de betrokken partijen zeer uitgebreid gesproken en de corridor is na veel wikken en wegen tot stand gekomen. ENGIE is van mening dat duidelijkheid verkregen dient te worden of niet in strijd wordt gehandeld met de VFR-route als Windplan Blauw wordt gerealiseerd.	Zie reactie op 1.8
DORPSBELANGEN SWIFTERWINT		
2.1	In concept NRD is over het hoofd gezien: invloed van trillingen op alle soorten fauna in en op de bodem	In de NRD is aangegeven dat verstoring van soorten onderzocht wordt. Verder is nog specifiek ingegaan op vissen. Waar relevant wordt op dit effect voor fauna ingegaan en de ernst van het effect beoordeeld.
2.2	In concept NRD is over het hoofd gezien: invloed van aanleg, gebruik en ontmanteling van uitbreidingsplannen van Swifterbant	De uitbreidingsplannen van Swifterbant en Dronten zullen als autonome ontwikkeling worden toegevoegd bij de beschrijving van de referentiesituatie.

Nummer	Zienswijze	Reactie
2.3	In concept NRD is over het hoofd gezien: invloed op de plannen voor het natuurproject Swifterpark	Natuurpark Swifterbant is een project binnen het programma Nieuwe Natuur van provincie Flevoland. Beide locaties liggen binnen het projectgebied en ook deels binnen de plaatsingszones. Deze ontwikkeling wordt waar relevant betrokken in het MER (als scenario).
2.4	In de concept NRD wordt voor de referentie-waarde van de CO2-reductie uitgegaan van het jaar 1990. Voor een goede besluitvorming is het van belang dat ook de reductie t.o.v. de huidige situatie en t.o.v. de situatie met autonome ontwikkeling wordt aangegeven.	Het jaartal 1990 is in de NRD genoemd in relatie tot de Richtlijn Hernieuwbare Energie. Dit jaartal hangt niet samen met het beoordelingskader. De beoordeling gaat inderdaad ten opzichte van de referentiesituatie, dat is de huidige situatie en de autonome ontwikkeling. De autonome ontwikkeling betreft de periode van nu tot de sanering van de windmolens.
2.5	Onduidelijk is welke besluiten worden betrokken bij het bepalen van de autonome ontwikkeling, cq in hoeverre er wordt afgeweken van een standstill wat betreft uitbreiding van de bestaande molens/turbines	De huidige molens/turbines mogen niet uitgebreid worden, dit is bijvoorbeeld vastgelegd in het bestemmingsplan buitengebied voor de gemeente Dronten. Alleen mag er vervanging van huidige onderdelen plaatsvinden, met uitzondering van de mast. Uitzonderd is het testpark van de WUR. Dit is de basis voor de referentiesituatie.
2.6	Bij het bepalen van de milieueffecten zal onder meer gebruik worden gemaakt van modellen. Het is gewenst dat de monitoring van effecten expliciet ook is gericht op de toetsing van de met modellen berekende effecten.	Een MER geeft een voorstel voor monitoring. Uw suggestie zal, waar van toepassing, in dit MER betrokken worden.
2.7	Het is van belang dat voor kennisleemten die 'van belangrijke betekenis' zijn, niet uitsluitend wordt vertrouwd op expert-judgement. Deze is per definitie tijdgebonden, zodat het gewenst is met name op deze terreinen extra aandacht te besteden aan de monitoring van de mogelijke effecten.	Leemten in kennis en voorstellen voor monitoring worden opgenomen. Als een leemte in kennis van belang is voor de afweging tussen varianten, zal meer onderzoek moeten plaatsvinden.
GEMEENTE URK		
3.1	Vanuit Urker perspectief is geen sprake van een aanvaardbare omgevingskwaliteit tav windmolens bij IJsselmeerdijk; er wordt beoogd de enkele rij relatief kleine windmolens langs de A6 te saneren en vervolgens te vervangen door grotere windmolens welke in twee(!) rijen langs de dijk en in het IJsselmeer worden geplaatst. Omdat in dit geval eerder sprake is van landschappelijke verslechtering en een toename (zeker qua visibiliteit) van het aantal windmolens en de visuele impact hiervan, verzoekt de indiener om de plaatsingszone langs de A6 tussen de Ketelbrug en Lelystad te heroverwegen.	In het regioplan van de provincie flevoland is al de afweging gemaakt om een plaatsingszone aan te wijzen voor een dubbele rij windturbines in het water langs de ijsselmeerdijk. In deze afweging zijn de effecten op het landschap volwaardig meegewogen en acceptabel bevonden. Dit project geeft invulling aan het regioplan en uitgangspunt is dus dat de plaatsingszones uit het regioplan worden aangehouden. Van een volledige heroverweging kan dus geen sprake zijn. Wel worden de effecten van de plaatsing van windmolens bij de IJsselmeerdijk eerst zorgvuldig in kaart gebracht in het mer. Het thema landschap (ondersteund door visualisaties) maakt onderdeel uit van de te onderzoeken aspecten. De zienswijze helpt wel om de juiste zaken te onderzoeken en straks bij de bestuurlijke afweging het belang van urk volwaardig mee te wegen.
3.2	Alhoewel buiten de reikwijdte van onderhavig initiatief, stuit ook plaatsing van windmolens op of langs de Houtribdijk naar mening van de indiener op dezelfde landschappelijke bezwaren.	De eventuele ontwikkeling van windmolens langs de Houtribdijk valt buiten de reikwijdte van Windplan Blauw.

Nummer	Zienswijze	Reactie
3.3	Voorkeur van de indiener gaat uit naar variant 3, waarbij een landschappelijke verbetering wellicht tot de mogelijkheden behoort (dit hangt uiteraard af van de alternatieve plaatsingszones welke nog niet bepaald zijn).	De alternatieve plaatsingszones worden nog bepaald mede op basis van input van een klankbordgroep bestaande uit verschillende maatschappelijke organisaties. Van zowel de plaatsingszones uit het Regioplan als de alternatieve plaatsingszones worden in het MER de landschappelijke effecten onderzocht. Het gebruik van alternatieve plaatsingszones is pas aan de orde wanneer beperkingen (b.v. vanuit de luchtvaart) daartoe aanleiding geven.
3.4	In dat kader zou indiener het op prijs stellen dat de landschappelijke effecten welke in paragraaf 4.3.2 zijn genoemd met beelden uit (3D)visualisaties tevens worden toegepast vanuit het Urker gezichtspunt (en dan vooral het verschil weergeven tussen de verschillende alternatieven).	Het aangegeven belang voor de gevolgen voor de beleving vanuit Urk wordt betrokken bij de beoordeling van de landschappelijke effecten in het MER. Hierbij wordt gebruik gemaakt van visualisaties vanuit Urk op het plangebied gericht.
	GTS	
4.1	In het plangebied van Windplan Blauw bevinden zich hoge druk aardgastransportleidingen. Een windturbine wordt op grond van artikel 11, 3e lid van het Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb) gezien als een risicoverhogend object voor de buisleidingen met gevaarlijke stoffen. In de NRD staat geen informatie over de aanwezigheid van buisleidingen met gevaarlijke stoffen in combinatie met de verplichtingen uit het Bevb. Verzoek van indiener is om in verdere planontwikkeling rekening te houden met het beleid van GTS t.a.v. windturbines nabij gasinfrastructuur.	Het thema externe veiligheid is onderdeel van de NRD en de MER. Voor het onderzoek worden plaatsgebonden risico (PR) en groepsrisico (GR) onderzocht. In het MER wordt het effect op de aardgastransportleidingen onderzocht en getoetst, mede aan het beleid van GTS.
	WATERSCHAP ZUIDERZEELAND	
5.1	Hoofdstuk 2 van de NRD beschrijft het Wettelijk en beleidskader. Het beleid van Waterschap Zuiderzeeland ontbreekt hier. Relevant zijn: - Keur en het beleid waterkeringen (voor windmolens en kabels en leidingen); - Beleidsregel compensatie toename verharding en versnelde afvoer. Indiener verzoekt, als bevoegd gezag, verwijzing naar een beschrijving van het relevante waterschapsbeleid toe te voegen.	Het thematisch beleid voor het thema bodem en water wordt in MER nader uitgewerkt. Hierbij worden de voorgestelde stukken betrokken.
5.10	Waterschap Zuiderzeeland werkt toe naar klimaatneutraliteit in 2050. Hiertoe worden ook de mogelijkheden op het gebied van windenergie onderzocht. Waterschap Zuiderzeeland ziet graag dat de gemalen die Flevoland droog houden zoveel mogelijk gaan draaien op windenergie. Daarnaast onderzoekt Waterschap Zuiderzeeland in 2017 de mogelijkheden voor windturbines in combinatie met een deltadijk. Naast de technische haalbaarheid wordt in 2017 ook gesproken over de wenselijkheid van deze ontwikkeling. Graag onderzoekt Waterschap Zuiderzeeland met u de mogelijkheden om samen met u op te trekken in het onderzoek naar de combinatie van windturbines met een deltadijk.	De initiatiefnemers staan open voor een gesprek om te verkennen waar mogelijkheden liggen.
5.11	1 januari 2017 treedt de nieuwe Waterwet in werking. In deze wet staan onder andere nieuwe normen voor de primaire waterkeringen en een nieuw beoordelingsinstrumentarium. De nieuwe normen zijn gebaseerd op een nieuwe veiligheidsystematiek. In 2050 moeten de primaire waterkeringen voldoen aan de nieuwe normen. Het is de verwachting dat de waterkeringen in het gebied van Windplan Blauw versterkt moeten worden. De planning van de versterkingen kent een andere termijn dan de planning voor Windplan Blauw. Bij de ontwikkeling van Windplan Blauw moet rekening worden gehouden met de versterkingsopgave. Op termijn zijn er wellicht mogelijkheden om de plaatsing van windturbines mee te nemen bij de versterking van waterkeringen.	De inzet is om ervoor te zorgen dat maatregelen voor de windturbines geen belemmeringen opleveren voor (toekomstige) hoogwaterveiligheid. Daarnaast staan de initiatiefnemers open om 'slim werk met werk te maken'. Aandachtspunt hierbij is de planning die bij Windplan Blauw urgentier is dan de versterking van de dijk.
5.12	Tot nu toe wordt nog gesproken over plaatsingszones. Voor Waterschap Zuiderzeeland is de plek binnen de plaatsingszones waar de windturbines komen te staan van groot belang. Zoals beschreven beraadt Waterschap Zuiderzeeland zich momenteel over windturbines op de waterkeringen. Daarnaast staat Waterschap Zuiderzeeland open voor het onderzoeken van mogelijkheden voor windturbines in of over de tochten. Of dit haalbaar en wenselijk is, is nog niet duidelijk. Waterschap Zuiderzeeland gaat hierover graag met u in gesprek.	De initiatiefnemers gaan graag het gesprek aan met het waterschap over de (on) mogelijkheden van windturbines op waterkeringen. Daarbij is het wel van belang dat besluitvorming binnen het waterschap over eventuele plaatsing in beschermingszones moet passen binnen het tijdschema dat voor het project is opgesteld. plaatsing van windturbines in of over tochten wordt uitgesloten in het mer (zie reactie 5.8).
5.2	Paragraaf 4.3.4 gaat over trillingen. Hier wordt gerefereerd aan trillingen als gevolg van heiwerkzaamheden in de aanlegfase. Daarnaast veroorzaken windturbines ook trillingen gedurende de exploitatie. Ook het verwijderen van bestaande windturbines veroorzaakt trillingen. Indiener verzoekt ook deze trillingen te beschouwen als relevant milieueffect.	Het MER gaat voor alle aspecten in op de effecten van aanleg, gebruik (inclusief dubbeldraaperperiode) en verwijdering. Dit wordt daarom ook bij de beoordeling op de hoogwaterveiligheid betrokken.
5.3	Paragraaf 4.3.6 gaat over veiligheid. Voor de bescherming tegen overstroming is vooral van belang waar in de plaatsingszones de beoogde windturbines komen te staan. Pas wanneer hier duidelijkheid over is, kan iets worden gezegd over het effect op de waterkeringen. Indiener hoort graag hoe hiermee in het merproces wordt omgegaan.	Het m.e.r.-proces vindt plaats in twee fasen. De eerste fase inventariseert de aanwezige elementen en waarden en beoordeelt of er sprake kan zijn van significante of onderscheidende effecten tussen de varianten. In deze fase is het dan van belang om goed helder te hebben welke beperkingen er kunnen gelden bij de keuze voor het VKA (fase 2). In de tweede fase wordt hier preciezer naar gekeken en het ontwerp indien nodig aangepast door het nemen van optimaliserende, mitigerende of compenserende maatregelen.
5.4	In de NRD wordt op een heel hoog abstractieniveau gesproken over het effect van windturbines op waterkeringen. Dit effect kent echter verschillende dimensies. Voor het effect stelt Waterschap Zuiderzeeland voor onderscheid te maken naar veiligheid, beheersbaarheid en versterkbaarheid. Waterschap Zuiderzeeland verzoekt de genoemde punten in de NRD expliciet te benoemen als te onderzoeken milieueffecten. Daarbij verzoekt Waterschap Zuiderzeeland ook expliciet aandacht te besteden aan de gevolgen voor de waterveiligheid van het verwijderen van de bestaande windturbines.	Het aangegeven belang voor het Waterschap, namelijk beheersbaarheid en versterkbaarheid van de waterkering, zal betrokken worden in het MER bij het aspect ruimtegebruik. Hierbij wordt ingegaan op ruimtebeslag en overige invloed op gebruiksfuncties (zoals bestemmingsplanwijziging en uitbreidingsbeperkingen). Veiligheid was al opgenomen als aspect. Voor dit aspect geldt eveneens dat naar de effecten in de verschillende fasen van aanleg, gebruik en verwijdering wordt gekeken.
5.5	Paragraaf 4.3. 7 gaat over bodem en water. Naast de gevolgen van verhardingen vormen de gevolgen voor de grondwaterstroming en het doorboren van grondlagen een belangrijk milieueffect. Zowel de aan te brengen als de te verwijderen funderingen kunnen hierop grote invloed hebben. Waterschap Zuiderzeeland vraagt u ook dit milieueffect te beschouwen en hierbij expliciet aandacht te besteden aankwel.	In het MER wordt de invloed van de eventueel benodigde bemaling en het plaatsen van de funderingen op het grondwatersysteem en oppervlaktewatersysteem onderzocht. Dit wordt stapsgewijs ingevuld, dat wil zeggen dat er in de variantenbeoordeling vermoedelijk te weinig onderscheid te maken is, maar dat dit effect met name inzichtelijk wordt bij de beschrijving en beoordeling van het voorkeursalternatief in fase 2 van de MER. Het MER gaat ook in op optimaliserende, mitigerende en compenserende maatregelen.
5.6	Daarnaast verzoekt het waterschap ook de benodigde bemaling mee te nemen als milieueffect.	Zie reactie op 5.5
5.7	Voor windturbines zijn grote funderingen nodig. Over het algemeen blijven deze, ook na verwijdering van de windturbine, in de grond achter. Het waterschap vraagt u ook dit milieueffect te beschouwen.	Zie reactie op 5.5

Nummer	Zienswijze	Reactie
5.8	Ten slotte vraagt Waterschap Zuiderzeeland aandacht voor de consequenties van de plaatsing van windturbines voor het beheer en onderhoud van de vaarten en tochten.	In het MER wordt de plaatsing van windturbines in vaarten en tochten uitgesloten omdat deze plaatsingsoptie duurder is dan plaatsing op de naastgelegen kavels. Overige consequenties voor het beheer en onderhoud van vaarten en tochten worden in het MER betrokken.
5.9	Geheel terecht refereert u ook aan de watertoets. Naast de effecten in kwantitatieve zin maken ook de effecten van het project op de waterkwaliteit onderdeel uit van het watertoetsproces. Waterschap Zuiderzeeland verzoekt u ook hierin te voorzien.	De benodigde input voor de watertoets wordt in het MER gegeven.
IJSSELMEERVERENIGING		
6.1	Met het Flevolandschap vraagt IJsselmeervereniging voldoende aandacht voor de natuureffecten in de eerste fase. Er bestaat grote twijfel – ook gezien de ervaringen tot nu toe met andere windparken rond het IJsselmeer – of alleen bureauonderzoek wel voldoende kwantitatieve gegevens op zal kunnen leveren om verantwoorde keuzes ten aanzien van de natuureffecten, in het bijzonder ten aanzien van beschermde gebieden (N2000, NNN) en beschermde soorten. In het bijzonder gaat het daarbij om de kans op significante effecten in het kader van Hoofdstuk 2 van de Wet natuurbescherming (Wnb) of het behoud respectievelijk bereiken van de gunstige staat van instandhouding van soorten in het kader van Hoofdstuk 3 van dezelfde wet.	De effectbeoordeling is er op gericht om de ergst mogelijke effecten te bepalen, de varianten af te wegen en daar passende maatregelen voor voor te stellen welke meegenomen worden naar het VKA. Het initiatief zelf is ook niet gebaat bij een hoge risicofactor voor de vergunbaarheid vanuit ecologie. De onzekerheid in de beoordeling zal duidelijk aangegeven worden.
6.2	In dit kader is ook van belang, dat het studiegebied voldoende ruim wordt gekozen ook in verband met de externe effecten die door het Flevolandschap al zijn genoemd. Voor zeldzame soorten vooral als die zich aan de top van de voedselketen bevinden kan sterfte van een enkel individu, bijvoorbeeld door aanvaring, grote effecten hebben op de populatieontwikkeling in een groot gebied.	Effecten op zeldzame soorten worden onderzocht in de eerste fase. De omvang van het studiegebied zal worden afgestemd als dit voor een correcte effectbeschrijving noodzakelijk is.
6.3	Het is bij voorbaat zeker, dat voor dit initiatief een passende beoordeling (PB) zal moeten worden gemaakt. Gezien het voorgaande is het raadzaam om die PB geheel of vrijwel geheel onderdeel uit te laten maken van fase 1 van de MER-procedure. Ook al om te voorkomen, dat in een late fase van de procedure blijkt, dat significante effecten niet kunnen worden uitgesloten of dat de gunstige staat van instandhouding van soorten onbereikbaar is of wordt. Beide kunnen grote gevolgen hebben voor de realiseerbaarheid van het initiatief.	De kans dat een Passende Beoordeling nodig is voor dit initiatief is zeer groot. Om hier duidelijkheid over te krijgen zal in fase 1 een natuuroets worden uitgevoerd. Ook zullen zo snel mogelijk gesprekken met de vergunningverlener plaatsvinden en zal er voorwerk worden gedaan tbv de Passende Beoordeling in fase 2.
6.4	In en rond het IJsselmeergebied zijn of worden in het kader van de energietransitie verschillende windparken gerealiseerd. Bij de beoordeling van de effecten op het landschap zullen ook de effecten van al die verschillende windparken in hun onderlinge samenhang deel uit moeten maken van de beoordeling. Het is de vraag of fotovisualisaties alleen wel voldoende inzicht bieden om verantwoord te kunnen beoordelen wat het totaal aan landschappelijke effecten is. In dit verband zal er ook serieus gekeken moeten worden naar het effect van een IJsselmeer, dat aan tenminste drie zijden omgeven zal zijn door grote tot zeer grote windturbines (het 'gevangeniseffect').	Voor het thema landschap is de openheid van het (water)landschap een onderdeel van de beoordeling. Visualisaties zullen de beoordeling ondersteunen.

Nummer	Zienswijze	Reactie
6.5	In het beoordelingskader valt op, dat de bescherming van soorten die een instandhoudingsdoelstelling hebben op grond van Hoofdstuk 2 Wnb, niet expliciet worden genoemd, terwijl dat toch een van de belangrijkste toetsingen zal zijn in het kader van de natuur. In veel gevallen in het IJsselmeergebied is door de ongunstige staat van instandhouding van die soorten en/of de neerwaartse trend een nadere onderbouwing op basis van populatie-dynamische modellen noodzakelijk. Bij de bescherming op grond van Hoofdstuk 3 Wnb speelt ook nog, dat goed zal moeten worden nagegaan wat de populatie van de betreffende soort is in landelijk, provinciaal of regionaal verband. Van veel vogelsoorten is niet of onvoldoende bekend welke effecten de nieuwste en hogere windturbines hebben. Bij het onderzoek zullen dus zeker de monitoringsgegevens van recent gerealiseerde windparken (bij voorkeur in het IJsselmeergebied) betrokken moeten worden. In ieder geval zal niet zomaar mogen worden uitgegaan van de gegevens uit de betreffende PB'en.	Bescherming van soorten met een instandhoudingsdoel in aangewezen Natura 2000-gebieden wordt meegenomen bij de beoordeling van de beschermde gebieden. In het MER wordt uitgegaan van de laatste inzichten.
FLEVOLANDSCHAP		
7.1	Wij vinden het jammer dat in de NRD nog geen (min of meer) concrete plaatsingszones zijn aangeduid. Dat betekent dat in de mer-periode zowel planvorming als toetsing plaatsvinden. Dit kan tot goede synergie leiden, maar wel moet worden bewaakt dat de beoordeling volkomen transparant blijft.	De beoordeling van de milieuaspecten zal in de verschillende fasen van het MER volkomen transparant en vergelijkbaar worden gedaan. Dat zal in de eerste fase op basis van worst case scenario's per variant gebeuren en in de tweede fase op basis van een voorkeursalternatief met concrete plaatsingszones.
7.10	Tenslotte vragen wij om in de milieueffectrapportage en het Inpassingsplan niet alleen in beeld te brengen welke mitigerende (en eventueel welke compenserende maatregelen nodig zijn), maar ook hoe en waar deze vorm krijgen. Hetzelfde geldt voor de monitoring; ook daar is naast de te monitoren aspecten de wijze waarop dit vorm krijgt, van belang voor een goed inzicht.	In het MER worden zowel bij de varianten afweging als bij het beoordeling van het voorkeursalternatief voorstellen voor optimalisatie, mitigatie en compensatie gedaan. Voor het VKA wordt een voorstel voor monitoring opgesteld. Deze informatie zal worden gebruikt bij het opstellen van het inpassingsplan.
7.2	De NRD geeft bovendien aan dat alternatieve plaatsingszones worden gezocht indien de plaatsingszones in het Regioplan niet voldoende benut kunnen worden. Het lijkt ons in dit verband maar eigenlijk überhaupt wenselijk om de MW-ambitie van het windpark voor hand vast te stellen, zodat de omgeving als gevolg van alternatieve en misschien wel extra plaatsingslocaties niet meer wordt belast dan strikt noodzakelijk. 200- 300 MW is wel een erg reukelijke ambitie.	De energieproductie van de verschillende varianten wordt in het MER onderzocht en is als zodanig ook een apart beoordelingscriterium. Het benodigde vermogen voor het park is een wisselwerking tussen businesscase en de benodigde compensaties/beperkingen in het gebied, vandaar dat er geen ambitie is vastgelegd in vermogensenheden. Het is wel evident dat er geen gebruik van de extra plaatsingszones wordt gemaakt indien dat niet nodig is uit het oogpunt van een positieve business case.
7.3	Indien windmolens hinder van elkaar hebben, worden de oude windmolens gesaneerd voorafgaand aan de plaatsing van de nieuwe. Wij verzoeken u om de oude windmolens ook direct te verwijderen waar deze effect hebben op de waarden van N2000 of NNN. En dit als (sub)variant mee te nemen in de milieueffectrapportage.	Natuur is een belangrijk thema voor het MER. Uit de eerste fase van het MER blijkt of er sprake is van significatie en onderscheidende effecten van en tussen de varianten ook in de dubbeldraaiperiode. Mede op basis van deze informatie en het voorstel voor optimaliserende, mitigerende en compenserende maatregelen zal het VKA gekozen worden. Indien nodig wordt als onderdeel hiervan onderzocht of de mitigerende maatregel van het verwijderen van windmolens bijdraagt aan een gunstigere beoordeling voor Natura 2000 en NNN.
7.4	De milieueffectbeoordeling wordt gefaseerd uitgevoerd. Wij vragen om voldoende- ook kwantitatieve- aandacht voor natuureffecten in de eerste ronde. De eerste fase mag niet te globaal blijven. Wij adviseren om bij twijfel al in de eerste fase passende beoordeling(en) doen.	De noodzaak voor een passende beoordeling blijkt uit de natuurtoets. Een passende beoordeling is niet strikt noodzakelijk in fase 1. Wel wordt in fase 1 kritisch beoordeeld of de beschrijving van de effecten op Natura 2000-gebieden voldoende is om de keuze voor het VKA goed te kunnen onderbouwen.
7.5	In het windpark is sprake van een nog nader te bepalen dubbeldraai periode. Terecht wordt aangegeven dat de effecten van de dubbeldraaiperiode worden meegenomen in de milieueffectrapportage. Wij verzoeken u om in de milieueffectrapportage daarbij uit te gaan van het worst case scenario t.a.v. dubbeldraaien: van de aanbouw van de eerste nieuwe molens tot en met het amoveren van alle (oude en nieuwe) molens. Voor een goede beoordeling is het ook nodig om de duur van de herstructureringsperiode concreet te benoemen.	In het MER zal de dubbeldraaiperiode onderzocht worden en de milieueffecten bij korte en langere duur van deze fase aangegeven worden.
7.6	De cumulatie is terecht onderdeel van de effectbeoordeling. Wij willen vragen om hierbij te kijken naar zowel interne cumulatie (in welke mate leiden de gezamenlijke effecten van bijv. aanvaringen en ba rrièrewerking tot een groter effect dan de afzonderlijke effecten) als naar de externe cumulatie (in welke mate leiden de effecten van Windpark Blauw samen met andere ontwikkelingen zoals Luchthaven Lelystad en buitendijkse havenontwikkelingen tot grotere effecten). Dit ten aanzien van natuurwaarden maar ook voor landschappelijke waarden.	In het MER wordt rekening gehouden met de referentiesituatie. Hierin worden waar relevant interne en externe cumulatieve effecten voor natuur- en ook landschappelijke waarden meegenomen.
7.7	Wij verzoeken om t.a .v. de effecten op ecologie direct in de eerste fase van de milieueffectrapportage kwantitatief te beoordelen op basis van recente waarnemings- en onderzoeksgegevens.	De eerste fase zal, waar zinvol ingegaan worden op kwantitatieve gegevens. Met name waar dat nodig is om significante of onderscheidende effecten aan te geven van of tussen de varianten.
7.8	Wellicht ten overvloede willen wij erop wijzen dat het bij de effectbeoordeling niet alleen om additionele sterfte van vogels en vleermuizen dient te gaan, maar ook om verloren gaan of versnippering van leefgebied. Ook dient het effect van de obstakelverlichting op fauna te worden betrokken in de analyse.	Vernietiging of versnippering van leefgebied en het effect van verlichting in dag- en nachtsituatie op fauna wordt inderdaad betrokken in het MER.
7.9	T.a.v. het aspect landschap verzoeken wij om de visualisatie ook te doen vanuit het gezichtspunt van watersporters en tegenoverliggende kusten en dijken. Wij vragen om de effecten van de obstakelverlichting niet alleen in de lichtsituatie maar zeker ook in de nachtsituatie te beschouwen.	Dit wordt onderzocht voor zover er effecten te verwachten zijn. Voor de visualisatie wordt rekening gehouden met het gezichtspunt vanuit Urk en vanaf het IJsselmeer en Ketelmeer. Hiermee worden de watersporters mede betrokken. In de afweging wordt eveneens de nachtsituatie tav obstakelverlichting betrokken.
Gemeente Dronten, ambtshalve aanvulling beleidskader		
8.1	Aan de zin in paragraaf 2.3.1. (Beleidskader Dronten) graag de volgende zin toevoegen: "Bij de bespreking van Wensen en Bedenkingen op het ontwerp-Regioplan in de Raadscommissie op 15 oktober 2015 heeft de Raad het College opgeroepen zich bij de uitwerking van de projecten in te zetten voor ruime (waaronder risicodragende) mogelijkheden voor financiële participatie van de bewoners uit de kernen."	Deze toevoeging zal worden betrokken bij de verdere planuitwerking, maar leidt niet tot aanpassing van de NRD.
8.2	Bij de beschrijving van het Regioplan Windenergie (paragraaf 2.2.3) twee zinnen toevoegen: 1. dat Provinciale Staten een amendement op het Regioplan heeft aangenomen dat turbines zijn toegestaan met een ashoogte tot 120 meter en dat afwijking hiervan alleen mogelijk is bij aantoonbare economische noodzaak. 2. dat de gemeenten Dronten, Lelystad en Zeewolde op 14 oktober 2016 een brief gestuurd hebben aan PS om onze gezamenlijke teleurstelling over dit amendement uit te spreken.	Deze toevoeging zal worden betrokken bij de verdere planuitwerking, maar leidt niet tot aanpassing van de NRD.